

Colum McCann
APEIROGON

prevedel Jernej Županič

Avtorjeva opomba

Bralci, seznanjeni s politično situacijo v Izraelu in Palestini, bodo opazili, da sta gonilni sili v osrčju te knjige, Basam Aramin in Rami Elhanan, resnični osebi. Ko rečem »resnični osebi«, to pomeni, da sta njuni zgodbi – in zgodbi njunih hčerk, Abir Aramin in Smadar Elhanan – temeljito dokumentirani tako na filmu kot v tisku.

Prepisi njunih govorov oziroma predavanj na sredi knjige so zbrani iz vrste intervjujev, opravljenih v Jeruzalemu, New Yorku, Jerihi in Bejt Džali, kar se tiče drugih delov pričujoče knjige, pa sta mi Basam in Rami dovolila, da sem njune besede in njun svet oblikoval in preoblikoval po svoje.

Kljub tej svobodi, ki sem si jo privoščil, sem skušal ostati zvest dejanski realnosti njune skupne izkušnje. Svoja življenja namreč živimo, kot je nakazal Rilke, v rastočih krogih, ki se rišejo po svetu.

2016

Jeruzalemski griči se kopajo v megli. Rami se na pamet pelje po ravnem odseku in računa naklon bližajočega se zavoja.

Star je sedeminšestdeset let, nizko sklonjen nad motocikel, oblečen v podloženo jakno, na glavi ima trdno pripeto čelado. Motor je japonski, 750 kubikov. Poskočen konjiček, sploh za človeka njegovih let.

Rami rad močno pritiska na plin, tudi v slabem vremenu.

Pri vrtovih, kjer se megla dvigne in za sabo razkrije temo, ostro zavije desno. Corpus separatum. Prestavi v nižjo prestavo in švigne mimo vojaškega stolpa. V jutru so natrijeve svetilke zabrisani madeži. Manjša jata ptic za trenutek zatemni njihov oranžni soj.

Ob vznožju griča se cesta spusti v nov ovinek, ki ga zakriva megla. Rami na hitro prestavi v drugo, spusti sklopko, gladko prevozi ovinek in dá nazaj v tretjo. Cesta številka ena je zgrajena nad ruševinami Kalunje: tu je nakopičena sama zgodovina.

Na koncu uvoza pospeši, se premakne na levi pas in pelje mimo znakov za *Staro mesto*, za *Givat Ram*. Po avtocesti rojijo jutranji žarometi.

Nagne se v levo in gibko kot riba zdrсне na prehitelni pas, pelje se proti tunelom, proti Ločitvenemu zidu, proti Bejt Džali. Dva odgovora na en zavoj: na eni strani Gilo, na drugi Betlehem.

Geografija je tu vse.

TA CESTA VODI V OBMOČJE »A«
 POD PALESTINSKO UPRAVO
 IZRAELSKIM DRŽAVLJANOM
 VSTOP PREPOVEDAN
 ŽIVLJENJSKO NEVAREN
 IN V NASPROTJU Z IZRAELSKO
 ZAKONODAJO

Nebo nad griči Bejt Džale vsako leto preleti petsto milijonov ptic – po poteh, ki so jih ubirale že njihove davne prednice: smrdokavre, drozgi, muharji, penice, kukavice, škorci, srakoperji, togotniki, kupčarji, deževniki, medosesi, hudourniki, vrabci, podhujke, sove, galebi, jastrebi, orli, kragulji, žerjavi, kanje, kljunači, pelikani, plamenci, štoklje, prusniki, beloglavi jastrebi, zlatovranke, arabski drozgači, čebelarji, grlice, mlinarčki, pastirice, črnoglavke, rdečegrle cipe, čapljice.

Tu poteka druga najprometnejša selitvena avtocesta na svetu: po njej po različnih zračnih pasovih leti najmanj štiristo različnih ptičjih vrst. Široki, odločni gagajoči v-ji. Samotne popotnice, ki se z nogami med letom skoraj dotikajo trave.

Pod njimi se vsako leto pojavi nova pokrajina: izraelske naselbine, palestinski stanovanjski bloki, vrtički na strehah, vojašnice, ograje, obvozne ceste.

Nekatere ptice se, da bi se izognile plenilcem, selijo ponoči, letijo po svojih astralnih tirnicah, ki se zara-

di njihove hitrosti raztegujejo v elipse, in med letom žrejo same sebe, lastne mišice in čreva. Druge potujejo podnevi in tako izkoriščajo toploto, ki se dviga od tal, vzgonske vetrove, ki jim podpirajo krila, da lahko jadrajo.

Včasih velikanske jate zastrejo sonce in po Bejt Džali – po poljih, po strmih terasah, po oljčnikih na obrobju mesteca – narišejo senčne madeže.

Kadarkoli ležeš na tla v vinogradu samostana Cre-misan, boš nad sabo videl ptice, ki potujejo po svojih hrupnih pasovih.

Pristajajo na drevesih, telefonskih drogovih, daljnovodnih žicah, vodnih stolpih, celo na robu Zidu, kjer včasih postanejo tarče mladih metalcev kamnov.

Antična prača je bila narejena iz košarice iz kravjega usnja, velike približno toliko kot preveza za oko, nekajkrat prebodene in povezane z usnjenimi jermenčki. Pračo so iznašli ovčji pastirji, da bi si z njo pomagali pri odganjanju zveri od svoje naokrog pohajajoče drobnice.

Pastir je košarico prače držal v levi roki, jermene v desni. Preden je mogel z njo količkaj natančno nameriti, je bilo potrebne precej vaje. V košarico je pračar položil kamen, nato pa razširil roke, da so se jermeni napeli. Nekajkrat jo je v širokem loku zavrtel nad glavo, potem pa jo v ustreznem trenutku izpustil. Košarica se je razprla in kamen je poletel. Nekateri

pastirji so bili rabe prače tako vešči, da so lahko z razdalje dvestotih korakov zadeli tarčo v velikosti šakalovega očesa.

Prača je kmalu našla svoje mesto v umetnosti vojne: ker je bilo mogoče z njo metati kamne visoko po strmih bregovih in čez obrambne zidove, je postala nepogrešljiv del napadov na utrjena mesta. V vojskah so tako delovale cele legije takšnih daljnometnih pračarjev. Nosili so oklepe, ki so jim prekriivali celotno telo, in se vozili z vozovi, natovorjenimi s kamenjem. Ko je postal teren za vozove neprehoden – zaradi obrambnih jarkov, izsušenih puščavskih strug, strmih bregov, skal na cestah –, so sestopili in šli dalje peš, kamne pa nosili v bogato okrašenih torbah na ramenih. Največje so bile dovolj velike za do dvesto manjših kamnov.

Običaj je bil, da so pred bitko vsaj enega izmed kamnov poslikali. Tako ustvarjeni talisman so položili na dno torbe, in ko se je pračar odpravil v boj, je upal, da nikoli ne bo prišel do tega poslednjega kamna.

5

Na obrobju bitke so vojaki novačili otroke – stare osem, devet, deset let –, da so s pračami z neba klatili ptice. Otroci so čakali ob vadijih, se skrivali v puščavskem grmičevju, metali kamne izza utrjenih zidov. Merili so v grlice, prepelice, ptice pevke.

Nekatere izmed ptic so udarec preživele. Te so pobrali in jih pozaprli v lesene kletke, še prej pa jim iztaknili oči, zaradi česar so vselej mislile, da je noč, in se tako cele dneve nažirale z žitom.

Ko so se tako poredile, da so bile dvakrat težje kot takrat, ko so še lahko letele, so jih spekli v lončenih pečeh in jih postregli s kruhom, olivami in začimbami.

6

Osem dni pred smrtjo si je François Mitterrand za zadnji hod spektakularne požrtije naročil ortolana, drobno rumenovrato ptico pevko, nič večjo od palca na njegovi dlani. Poslastico, ki je po njegovem simbolizirala francosko dušo.

$\frac{14}{15}$

Mitterrandovo osebje je nadziralo zajem divjih ptičev v neki vasici na jugu Francije. Podkupili so lokalne policaje, organizirali lov in ob sončnem vzhodu na robu gozda s posebnimi, fino tkanimi mrežami nalovili ptiče. Ortolane so pospravili v zabojčke in jih s kombijem brez oken pripeljali do Mitterrandove podeželske vile v Latcheju, kjer je kot otrok preživljal poletja. Prikazal se je kuharski pomočnik in kletke odnesel v hišo. Ptiče so nato dva dni neprenehoma hranili, dokler niso bili tako zrejeni, da so bili tik na tem, da počijo; zatem so jih, držeč jih za noge, podržali nad sodom čistega armagnaca, jih z glavo naprej spustili vanj in jih tako žive utopili.

Glavni kuhar jih je potem oskubil, nasolil in popoprjal ter sedem minut cmaril v njihovi lastni masti, nato pa jih položil v vnaprej ogreto belo lončeno posodo.

Ko je bila jed postrežena, je v z lesom opaženi sobi, kjer so bili zbrani Mitterandovi družinski člani, žena, otroci, ljubica, prijatelji, zavladata tišina. Mitterand se je vzravnaval na stolu, odrinil odeje, ki so mu prekri-vale kolena, in napravil požirek iz steklenice starega château haut-marbuzeta.

– Živeti – to je edino, kar je zanimivo, je rekel.

Zatem si je glavo prekril z belim prtičkom, da bi se nadihal arome ptičev in, kot velewa tradicija, skrnil svoje početje pred božjim očesom. Drugega za drugim je jemal ptiče in jih jedel, cele: sočno meso, maščevje, grenko drobovino, krila, kite, jetra, ledvice, toplo srce, nožice, drobne lobanje, ki so mu hrustale med zobmi.

Več minut je preteklo, preden je pojedel do konca, pri tem pa je bil njegov obraz ves čas skrit pod belo servieto. Njegova družina je lahko slišala, kako pokajo koščice.

Mitterand si je s prtičkom popivnaval ustnice, odrinil lončeno posodo, dvignil pogled, se nasmehnil, zaželel zbranim lahko noč, vstal in odšel v posteljo.

Naslednjih osem dni in pol se je postil in nato umrl.

7

V Izraelu pticam sledijo visokotehnološki radarji, postavljeni vzdolž selitvenih poti po vsej državi – od

Eilata prek Jeruzalema do Latruna – in povezani z vojaškimi postojankami ter pisarnami zračne kontrole na letališču Ben Gurion.

Pisarne na Ben Gurionu so opremljene z visoko tehnologijo in zatemnjenimi stekli. V njih so skladovnice računalnikov, radijev, telefonov; in ekipa letalskih strokovnjakov ter matematikov, ki spremlja vzorce ptičjega leta: velikost jat, njihove poti, njihovo obliko, hitrost letenja, višino, na kateri letijo, projekcije njihovega vedenja v različnih vremenskih razmerah, njihove možne odzive na bočni veter, široko, nevihte. Operaterji ustvarjajo algoritme in, kadar je to nujno, pošiljajo opozorila kontrolorjem in potniškim letalskim družbam.

Poleg tega je tu še en vroči telefon, ki je namenjen komunikaciji z vojnim letalstvom. *Škorci na višini 1000 čevljev severno od pristanišča v Gazi, N 31,52583°, E 34,43056°. Dvainštirideset tisoč kanadskih žerjavov približno 750 čevljev nad južno obalo Rdečega morja, N 20,2802°, E 38,5126°. Nenavadno gibanje jate vzhodno od Aka, opozorilo Obalne straže, pripravlja se nevihta. Pričakovana jata kanadskih gosi vzhodno od Ben Guriona ob 02.00, točne koordinate sporočimo naknadno. Iz južnega Hebrona poročajo o paru puščavskih sov v drevju blizu helikopterske pristajalne ploščadi B, N 31,3200°, E 35,0542°.*

Ornitologi imajo največ dela jeseni in spomladi, ko so v polnem teku najbolj množične selitve, njihovi zasloni so tedaj včasih videti kot Rorschachovi testi. Pogosto so v stiku z opazovalci ptic na terenu, čeravno zna dober sledilec ptičjo vrsto dostikrat intuitivno

prepoznati že zgolj po obliki njene jate na radarju in višini, na kateri se približuje.

V vojaški šoli pilote lovcev poučujejo o zapletenih vzorcih ptičjih selitev, da bi se izognili strmoglavljenjem v tako imenovanih conah smrti. Pomembno je prav vse: večja mlaka ob pisti lahko privabi jato škorcev; naftni madež lahko zamasti krila ujede, ki zato izgubi orientacijo; jata gosi lahko zaradi gozdnega požara skrene daleč s svoje siceršnje poti.

V selitvenem obdobju se piloti izogibajo dolgotrajnemu letenju na višinah pod tri tisoč čevlji.

8

Labod je lahko za pilota enako smrtonosen kot izstrelek raketometa.

9

Neke jeseni v času prve intifade so v eni od najlon-skih mrež na zahodnem pobočju Bejt Džale našli ptičji par, ki se je iz Evrope selil v severno Afriko. Ptici sta bili v mrežo zapleteni druga ob drugi, njune noge so bile zafecljane v isto nit, njuna krila so divje tolkla po vlaknih, tako da je bilo sprva videti, kot da gre za eno samo ptico zelo nenavadne oblike.

Našel ju je štirinajstletni Tarek Halil, ki je sprva menil, da sta ptici premajhni, da bi lahko bili selivki: pomislil je, da sta morda črnoglavki. Približal se jima je. Zaradi njunega nesrečnega čivkanja je bil ves iz

sebe. Izpletel ju je iz mreže, ju položil vsako v svojo vrečko iz blaga ter se po pobočju povzpел do postaje za obročkanje, da bi ju identificiral – dolžina kril, velikost repa, teža, spol, odstotek telesne maščobe – in potem označil.

Tarek ni takšnih ptic – zelenoglavih, prelepih, skrivnostnih – videl še nikdar prej. Polistal je po vodnikih in pobrskal po starih zabeležkah: ptici pevki, najverjetneje iz Španije ali Gibraltarja ali južne Francije. Ni čisto dobro vedel, kaj naj stori z njima. Njegova naloga je bila, da jima okrog nožic s kleščami pritrdi droben kovinski obroček s številko, ki bi omogočil dokumentiranje njune selitve, nato pa ju izpusti.

Tarek je pripravil obročka. Ptici sta bili tako sloki, da nista tehtali nič več od zvrhane žlice začimb. Pomislil je, da bi lahko zaradi kovinskih obročkov imeli med letom težave z ravnotežjem.

Nekaj časa je omahoval, nato pa je ptici položil nazaj v torbici in sklenil, da ju odnese domov k svojim staršem v Bejt Sahurju. Šel je po strmih kamnitih ulicah in ujčkal ptici v njunih mošnjičkih. Kletki z njima so obesili v kuhinji. Ortolana sta dva dni hranili in jima dajali piti Tarekovi sestri. Tretjega dne je Tarek ptici odnesel nazaj na hrib, da bi ju, brez obročkov, izpustil v nasadu marelic.

Ena od njiju je, preden je odletela, za trenutek obstala v njegovi dlani. Zavrtel jo je med prsti, njeni krepeljci so ga uščipnili v dlan, da se mu je naredila zatrdlina. Drobní vrat se je podrgnil ob mehko meso njegove dlani. Ptica se je negotovo dvignila v zrak, nato pa odfrfotala stran.

Vedel je, da bosta tako obe ptici ostali nezabeleženi. Za spomin si je najstnik aluminijasta obročka, ki sta jima bila namenjena – z njunima zaporednima številčkama –, obesil na tenko srebrno verižico.

Ko je šel dva meseca pozneje skupaj s starejšimi brati s pračami metat kamne dol na Ulico device Marije, je Tarek čutil, kako mu obročka plešeta okrog vratu.

10

Postaja za obročkanje ptic pri šoli Talita Kum je ena od dveh takšnih na Zahodnem bregu: je del okoljskega centra, ki vključuje še prirodoslovni muzej, program recikliranja odpadkov, vodno čistilno napravo, izobraževalno središče in botanični vrt, poln jasmina, rožlina, osata, rimskih kopriv in gredic rumeno cvetoče sirijske rutice.

Center z višine zre na Zid, ki se vije čez krajino. V daljavi se na grebenih med griči vrstijo postrojene terakotne strehe nasebin, obdanih z električnimi ograjami.

V dolini je toliko novih cest in mostov in tunelov in stanovanjskih blokov, da številne ptice zanese proti temu malemu delu pobočja, kjer se lahko med sadnim drevjem in v visoki travi spočijejo in najedo.

Sprehod po desetih akrih okoljskega centra, med tamariskami in oljkami in opuncijami in cvetočim grmičevjem na terasah, je kot hoja po obodu vse bolj stisnjenega pljučnega krila.

11

Človek lahko pogosto vidi bel cepelin, ki se dvigne nad Jeruzalem in zatem lebdi nad mestom, izgine, se spet dvigne, spet izgine. Za tiste, ki ga opazujejo z gričev Bejt Džale – nekaj kilometrov stran –, je cepelin, ki je brez vsakršnih oznak, videti kot majhen oblak, mehka bela maroga, obad.

Tu in tam nanj sede kakšna ptica, da si odpočije med letom, z njim lenobno pluje miljo ali dve in potem spet odleti: kot slavček, ki se zabava na orlovem hrbtu.

Zrakoplov, ki mu njegova izraelska posadka in radarski tehniki po domače pravijo Debelušček 2, navadno lebdi na višini približno tisoč čevljev. Narejen je iz kevlarja in aluminija. Na trebuhu je nanj pripeta steklena kabina. Prostor, v katerem je trinajst ljudi, je opremljen s širokim spektrom računalnikov in infrardečih kamer, ki so dovolj zmogljivi, da razločijo in identificirajo številke in barve vsake registrske tablice na avtocesti, tudi tistih, ki drvijo z veliko hitrostjo.

20
21

12

Ramijeva registrska tablica je rumena.

13

Ozre se na uro na motorju, potem še na tisto na zapeljivosti. Za trenutek se zmede. Eno uro narazen sta.

Razlika med zimskim in poletnim časom. Zapestno uro bo seveda zlahka prestavil, a ve, da se bo časovna razlika tako ali drugače vpletla v celoten dan. Vsako leto je enako: Izrael in Palestina sta vsaj za nekaj dni uro narazen.

V zvezi s tem ne more zdaj storiti ničesar. Ne bi imelo smisla, da bi se obrnil in vrnil domov. Nekaj časa bi lahko zabil tako, da bi malo dlje ostal na avtocesti. Ali pa malo švigal sem ter tja po lokalnih cestah v dolinah. Poiskal kak raven odsek, kjer bi lahko pošteno navil motor, da bi dal dnevu malce več navora.

Klikne nazaj v četrto, opazuje rdečo črto na števcu obratov. Švistne mimo dolgega tovornjaka in zatem spet prestavi v peto.

14

Gumijasta krogla, izstreljena iz kovinske cevi, pritrjene na puško M-16, prileti iz ustja s hitrostjo več kot sto milj na uro.

Krogle so dovolj velike, da jih je v letu mogoče videti, a prehitre, da bi se jim bilo mogoče izmakniti.

Prvič so jih preizkusili na Severnem Irskem, kjer so jim Britanci pravili *kolenčkarice*: zasnovane so bile tako, da se je z njimi streljalo v tla, od koder so se potem odbijale v noge izgrednikov.

15

Izstrelek, ki je ubil Abir, je po zraku prepotoval petnajst metrov, nato pa treščil v njeno zatilje in ji zdrobil lobanjske kosti, kot se zdrobijo tiste pri malem ortolanu.

Ravno je prišla iz trgovine, kjer je kupila sladkarije.

16

Za dva šekla bi si lahko Abir kupila zapestnico, po dolgem potiskano z napisom *Ljubi me, ne ljubi me*. Namesto tega si je kupila dve *isvarit mlabasa*: dve vrvici, na kateri so bili kot pri zapestnici nanizani trdi rožnati, oranžni, rumeni in svetlo modri bomboni.

Denar je čez pult potisnila v dlan lastnice prodajalne, ki je zatem iz visokega steklenega kozarca izvlekla zapestnici.

Na poti proti šolskim vratom je Abir drugo zapestnico dala sestri Arin.

22

23

17

Vsak dan, odkar so ubili Abir, gre Basam uro pred sončnim vzhodom peš do mošeje in se tam pridruži neobvezni predjutranji molitvi.

Star je oseminštirideset let, med hojo po temi rahlo šepa, v skodeli dlani med prsti drži cigareto. Vitek je, slok, v dobri kondiciji. S svojim šepanjem se zarisuje na sliko sveta: če ne bi bilo tega, bi lahko bil skoraj

neopazen. Toda kljub tej nogi je v njem neka gibkost, žilavost, ki je ves čas na preži, kot bi se utegnil v vsakem trenutku pognati stran od tega svojega šepanja in ga pustiti za sabo.

Cigareto odvrže na stezo pred mošejo, jo zmečka pod supergo. Dokler je še sam, si z dlanjo pogladi srajco, potem se povzpne po stopnicah, si sezuje čevlje in vstopi, najprej z desno nogo, ter zadaj v dvorani poklekne in se prikloni pred svojim brezmejnim Bogom.

Moli za svojo ženo, svojih pet otrok, za spomin na Abir. *Alah, reši nas naših grehov, tako vidnih kot skritih.* Molitvene kroglice med njegovimi prsti druga za drugo počasi padajo na hrbtišče njegove dlani.

Ko na okna popraska vzhajajoče sonce, se začne po kamnitih stopnicah plesti ozek drobec sence. Basam pomete tla s sirkovo metlo in razvije molilne preproge, ki so dotlej zvite stale ob vzhodnem zidu. Od zunaj prinese v mošejo vonj po oglju in konoplji; utrip prebujajočega se prometa, tolažbo mujezina, lajež potepuških psov.

Basam se metodično pomika ob zidu, tla v celoti pokrije s preprogami, na katere potem položi kapice in rožne vence za prvo molitev tega dne.

18

Anata, mestece, ki ni ne tukaj ne tam, se zdi kot nenavaden urbani arhipelag – palestinski kraj na Zahodnem bregu, pod izraelsko zasedbo, znotraj jeru-

zalemskega guvernata, skoraj popolnoma obdan z Ločitvenim zidom.

Proti vrhu pobočij stoji nekaj boljših hiš – bel kamen, marmornati stebri, visoki oboki, visoka okna –, že kmalu pod njimi pa se začne kaos, ki vlada tudi na dnu.

Ceste se spuščajo strmo in nenadno. Iz streh kot gobe poganjajo satelitski krožniki. V kletkah grulijo golobi. Perilo plahuta na vrvicah, napetih od enega stanovanja do drugega. Goloprsi dečki na kolesih vijugajo med cestnimi luknjami. Navzdol, med prenatrpanimi smetnjaki in kopicami odpadkov.

Ulice so polne avtomobilov, a nikjer nobenega semaforja. Povsod neonski napisi. Vulkanizerji, pekarnе, kioski popravljavcev mobilnih telefonov. Moški v sencah hlinijo brezbriznost. Nad njimi oblaki cigaretnega dima. Ženske hitijo sem ter tja pod svojimi hidžabi. Jagnječji trupi žalostno bingljajo z jeklenih kavljev pred mesarijami. Iz zvočnikov se smuka pop glasba. Povsod okruški kamna in betona.

Mestece se naslanja na begunsko taborišče Šufat. Šufat se gradi navzgor, stanovanjski blok na stanovanjski blok. Nikamor drugam ne more, razen v nebo.

V taborišče ni težko vstopiti – človek se zgolj zavrti skozi kovinska vrtljiva vrata na kontrolni točki in zakoraka dalje po cesti –, izstop pa je večji problem. Za pot do Jeruzalema je potrebna osebna izkaznica ali dovolilnica. Če si namenjen kamorkoli drugam na Zahodnem bregu – kar je, če imaš zeleno registrsko tablico, kot jo ima Basam, edina pot, ki ti je odprta –, je pobeg mogoč po eni sami luknjasti cesti.

19

Obod vse bolj stisnjenega pljučnega krila.

20

Predstavlajte si tole: v Anati ste, sedite na zadnji klopi taksija in v naročju držite deklico. V zatilje jo je pravkar zadela gumijasta krogla. Peljete se proti bolnišnici.

Taksi je obtičal v gneči. Cesta skozi kontrolno točko proti Jeruzalemu je zaprta. Če bi skušali mimo priti ilegalno, bi vas v najboljšem primeru pridržali. V najslabšem bi tako vas kot voznika ustrelili, medtem ko bi nosili ustreljenega otroka.

Ozrete se v svoje naročje. Otrok še vedno diha. Voznik z dlanjo pritisne na hupo. Avto za vami potrobi. Pridruži se mu avto pred vami. Hrup se podvoji, in še enkrat. Pogledate skozi šipo. Vaš avto se počasi pomika mimo kupa smeti. Plastične vrečke plapolajo v vetru. Nikamor se ne premaknete. Vročina pritiska. Kaplja potu vam z brade kane na plastični sedež.

Voznik znova potrobi. Nebo je modro z nekaj natrganimi prameni oblakov. Ko se avto premakne, eno njegovih prednjih koles pade v novo luknjo. Še najhitreje se tu, pomislite, premikajo oblaki. Tedaj se nekaj zgane: dva helikopterja, ki mešata modrino.

Po eni strani vas ima, da bi izstopili iz avta in ranjeno deklico dalje nesli v naročju, a ji morate še naprej

podpirati glavo in se čim manj premikati, medtem ko se ne premakne tudi nič drugega na tleh.

21

Svetopisemski Jeremija – pravijo mu tudi »jokajoči prerok«, saj ga je Bog izbral, da bi opozarjal na bližajočo se katastrofo – se je bojda rodil v antični Anati. Njegovo podobo lahko vidimo na stropu Sikstinske kapele v Rimu, ki jo je v zgodnjem šestnajstem stoletju poslikal Michelangelo.

Na sliki, ki se nahaja ob visokem oltarju blizu prednjega dela kapele, je bradati Jeremija oblečen v dolgo ogrinjalo lososove barve; sedi, zatopljen v svoje misli, čez usta ima položeno dlan z iztegnjenim prstom, pogled ima spuščen.

$\frac{26}{27}$

22

Hčerkin zapestnica iz bombonov Basama preganja še danes. V bolnišnici sta ga pričakala taksist in lastnica prodajalne, ki se je tja pripeljala na zadnji klopi skupaj z Abir. Abirin čevelj ji je bil nekdo nataknil nazaj na nogo, medtem ko je zapestnica iz bombonov izginila: ni je bilo ne v njeni dlani, ne na njenem zapestju, ne v njenih žepih.

V operacijski dvorani jo je Basam poljubil na čelo. Še vedno je dihala. Naprave so tiho piskale. Bila je to tiste sorte bolnišnica, ki bi potrebovala lastno

bolnišnico. Zdravniki so se trudili po najboljših močeh, a so imeli na voljo le malo delujoče opreme.

Odločeno je bilo, da jo prepeljejo v Hadaso v Jeruzalemu. Dvajset minut vožnje, na drugo stran Zidu.

Dve uri pozneje – še vedno v rešilcu, ki je obtičal pred kontrolno točko – je Basam segel v njeno šolsko torbo in našel bombone pod učbenikom za matematiko.

23

Strel je prišel z zadnjih sedežev premikajočega se džipa. Skozi kovinsko loputo v zadnjih vratih, štiri krat štiri palce.

24

Poveljnik Mejne policije je v svojem poročilu zapisal, da je z bližnjega pokopališča na njegove može deževalo kamenje. Bili so, je zapisal, v smrtni nevarnosti.

25

Abir je bila stara deset let.

26

Z Arin in dvema prijateljicama je ravno izstopila iz trgovine s pločevinasto streho. Bilo je malo čez deve-

to dopoldne. Nizko na nebu je sijalo zimsko sonce. Bilo je med enournim šolskim odmorom. Dekleta so se napotila nazaj proti šoli, kjer jih je čakal test iz matematike, poštevanka.

Dvanajst krat osem, šestindevetdeset. Dvanajst krat devet, sto osem.

Sonce je ulico delilo na dvoje. Dekleta so šla mimo betonskih barikad, s katerimi je bilo zaprto vozišče, in mimo avtobusnega postajališča. Njihove sence so se raztezale čez cestno zaporo.

Dvanajst krat dvanajst, sto štiriinštirideset.

27

28
29

28

Ko je izza vogala pripeljal oklepljeni džip, so dekleta stekla.

29

Kovinsko jedro izstrelka je bilo prevlečeno s posebno vulkanizirano gumo. Ko je zadel Abirino lobanjo, se je guma malce deformirala, nato pa se vrnila v svojo prvotno obliko, ne da bi se pri tem opazno poškodovala.

30

Vojaki so kroglam pravili »lazarske pilule«: kadar je bilo le mogoče, so jih pobrali in znova uporabili.

31

V prvem letu novega tisočletja je neki gverilski umetnik v Bejt Džali drevesa ovesil z izvotljenimi gumijastimi izstrelki, ki jih je spremenil v improvizirane ptičje krmilnice: vanje je napravil več drobnih zarez, te napolnil s semeni in izstrelke z žicami obesil na veje.

Viseči v zraku, so izstrelki pritegnili številne drobne ptice: rumene pastirice, vrabce, rdečegrle cipe.

Mejni policist, ki je streljal, je bil star osemnajst let.

V osemdesetih, v času operacij v Libanonu, so bili izraelski vojaki včasih pozvani, naj pred odhodom na misije skupaj s preostalimi iz svojih vodov pozirajo za uradne fotografije.

Ko so se postavljali, jim je bilo rečeno, naj stojijo dovolj narazen drug od drugega, da bo na fotografijah med njimi ostalo nekaj praznega prostora.

To je bilo edino, kar so jim naročili fotografi. Med fotografiranjem so se lahko tako vojaki smejali ali se mrščili, lahko so gledali naravnost v objektiv ali pa kamorkoli drugam. Bilo je vseeno – storiti so morali le to, da so drug drugemu pustili dovolj prostora, za dlan med enim in drugim, toliko, da se niso dotikali z rameni.

Nekateri so menili, da gre pri tem za ritual, drugi so sklepali, da so bile takšne pač vojaške direktive, spet tretji, da gre za stvar dostojanstva in ponižnosti.

Vojaki so se v skupinah zbrali ob tankih, v šotorih, pred vrstami pogradov, v orožarnah, paviljonih, kantinah, pred aluminijastimi fasadami ali zelenimi libanonskimi griči. Poravnali so si vsak svojo beretko, kakršne barve je že pač bila: olivno rjavkaste, črne, golobje sive.

Fotografije so bile pravi mali izrazni teater: na njih so se kazali strah, zaigran pogum, tesnoba, nelagodje,

nastopaštvo. Pa tudi zbežnost ob napotku, naj se postavijo malce bolj narazen. Potem ko so jih fotografirali, so vojaki odšli na svoje misije.

V nekaterih primerih je moralo preteči le nekaj dni, v drugih nekaj tednov ali mesecev, preden je postalo jasno, zakaj je bil potreben prazen prostor med vojniki – za primer, da bi bilo treba fotografijo natisniti v časopisu ali pokazati na televiziji in pri tem označiti mrtve z živo rdečim obročem, zarisanim okrog njihovih obrazov.

34

Obročkanje je načeloma enostavno: ptici se okrog noge namesti kovinski obroček, ki se nato stisne s posebnimi kleščami.

35

Časopisni uredniki in televizijski producenti so se hoteli izogniti vizualnemu učinku sekajočih se črt. Včasih je bilo namreč na eni sami fotografiji pet ali šest obročev.

36

Da bi ptico osvobodil iz viseče najlonske mreže, mora ornitolog sprva odvozlati tenko nit izmed njenih prstov, nato pa – odvisno od tega, kako močno se je

upirala in koliko časa je previsela v mreži – mirno odplesti njene nožice, kolena, trebuh, podpazduhe in nazadnje njeno glavo, ob tem pa ji krila ves čas pritiskati na divje utripajoče srce in pri tem paziti, da mu ptica s kljunom ali kremplji ne bi skušala razmesariti prstov.

Zadeva je podobna razvezovanju tesno zadržanega vozla na srebrni verižici, ki se, medtem ko ga razpletaš, poskuša razpreti in se živa premetava v tvojih dlaneh.

Ornitolog pri tem ptici med kremplje pogosto potisne svinčnik ali kakšno drugo pisalo, da ima kaj zagrabit. Za večje ptice uporabljajo veje ali odžagane ročaje metel.

Zabeleženi so primeri, ko so nekatere ptice, potem ko so bile označene in so odletele, med kremplji še vedno držale kose metel.

37

Prototip za gumijaste krogle so iznašli v osemdesetih letih devetnajstega stoletja, ko je singapurska policija na izgrednike na ulicah streljala z drobnimi koščki razklatih ročajev metel.

38

Nekaj izraelskih vojakov v Libanonu so ubili protitankovski izstrelki Milan, izdelani v Franciji, ki jih je vlada François Mitteranda v tisočih prodajala

Siriji, nato pa so prek črnega trga prišli do borcev Hezbolaha.

Številne druge je ubil ogenj sovjetskih tankov T-55, strojev, ki so dolgo veljali za prevelike in preokorne, dokler ni neki general predlagal, da bi jih morda lahko zasuli z zemljo in uporabili kot topovske bunkerje. Nad zemljo je pri tem molela samo cev tankovskega topa. Borci so jim pravili krste. Tako zakamufirane jih je bilo iz zraka težko opaziti, ko pa so zakopane tarče vendarle odkrili, jih je bilo zlahka razstreliti na tisoč koščkov.

Šest vojakov je ubil borec, ki je – v okviru operacije, ki jo danes poznamo pod imenom Noč motornih zmajev – z enim od dveh doma izdelanih motornih zmajev, ki ju je poganjal motor kosilnice, preletel libanonsko mejo in napadel izraelsko vojaško oporišče. Borec je bil oborožen s kalašnikovko ruske izdelave, pa tudi z ročnimi bombami, proizvedenimi na Češkem, nedaleč od nemškega koncentracijskega taborišča Theresienstadt.

39

Folkloristi pravi, da ptice selivke še dandanes nerade letijo nad travniki okrog Theresienstadta.

40

V Noči motornih zmajev, leta 1987, je Irina Cantor, vojakinja, ki je bila tedaj na straži, dvignila po-

gled in na temnem nebu zaznala premikanje komaj opazne luči. Cantor, ki se je bila dve leti prej priselila iz Avstralije, je ravno začela služenje vojaškega roka.

Prepričana je bila, da je motorni zmaj nekaj daljnjega, nekakšen privid ali optična iluzija pred ozadjem natrganega oblaka.

Pozneje, na vojaškem sodišču, je Cantor pričala, da jo je, ko se je začelo streljanje, pogled na motornega zmaja tako zbegal, da je mislila, da je iz teme priprhutala nekakšna velika ptica – nekaj velikanskega in prazgodovinskega.

41

Predstavljajte si laboda, ki ga nenadoma posrka v reaktivni motor lovca. *Mayday, mayday, mayday*. Ostro hrskanje kosti in dolgih kril. Vrtinec mašinerije. *Mayday mayday mayday*. Jecljanje kovine, mečkanje peres, trganje kit, glodanje kosti. Drobce kljuna, ki izletijo iz motorja. *Mayday mayday mayday*.

$\frac{34}{35}$

42

Predstavljajte si zatem pilota, kako se izstreli iz letala, še vedno pripet v svojem sedežu, kako se kot drejdel vrtinči po zraku in tako nekoliko spominja na gumijasto kroglo.

43

Izraz *mayday* – skovan v Angliji leta 1923, a izhajajoč iz francoskega *venez m'aider*, pridite mi na pomoč – se vedno trikrat ponovi, *mayday, mayday, mayday*. Ponovitev je bistvenega pomena: če bi se beseda izrekla samo enkrat, bi jo bilo mogoče narobe razumeti, če se ponovi trikrat zapored, pa zmotna ni mogoča.

44

Puška M-16, s katero je bila ustreljena Abir, je bila izdelana v bližini mesteca Samaria v Severni Karolini. Samaria ali Samarija je sicer ime preštevilnih vasi in mest po vsem svetu: osmih v Kolumbiji, dveh v Mehiki, po enega v Panami, Nikaragvi, Grčiji, Papui Novi Gvineji, na Salomonovih otokih, v Venezueli, Avstraliji in Angoli.

Samarija je sicer tudi lokacija starodavne prestolnice Izraelskega kraljestva.

45

Za izstreljevanje gumijastih krogel se na cev vojaške puške M-16 privije dodatna kovinska cev. V tej je prostora za do osem krogel. V let jih poženejo slepi naboji, izstreljeni iz nabojnika puške. Znotraj dodatne cevi je več utorov, ki pripomorejo k pravilnejši trajektoriji izstrelkov. Utori so spiralasto zaviti, kot

proge na sladkorni palici, in krogle tako iz cevi izletijo vrteče se v popolni spirali.

46

Vse do konca klica na pomoč na radijskem kanalu velja *seelonce mayday*, tišina ob klicu na pomoč. Za konec preplaha klicatelj najmanj enkrat izgovori *seelonce feenee*, angleško naglašeno popačitev besedne zveze *silence fini*.

47

Françoisa Mitteranda so pokopali v Jarnacu, na bregu reke, v kateri se je igral kot otrok, urne strelice umazano zelene barve, prekrižane s sencami, ki jih mečejo mogočne viseče trte.

Malo preden je preminil, so se mu zaiskrile oči in zdravniku je dejal: Od znotraj me bo požrlo.

$\frac{36}{37}$

48

Abir je bila oblečena v šolsko uniformo – belo bluzo, mornarsko modro jopico, modro krilo in pod njim hlače do kolen, bele nogavice, temno modre lakaste usnjene čevlje, nekoliko ponošene. Poleg zapestnice z bomboni je njena šolska torba iz rjavega usnja vsebovala dva delovna zvezka in tri otroške knjige, vse v arabščini, čeravno je Basam razmišljal, da bi jo naučil vsaj nekaj besed hebrejščine, ki se je je

bil sam leta predtem, še kot najstnik, naučil v zaporu v Hebronu, kamor so ga zaprli za sedem let.

49

Njegovim zaporniškim kolegom je bilo všeč, kako miren je bil. Nekaj skrivnostnega je bilo na tem nezgovornem, žilavem, šepavem sedemnajstletniku s temno kožo. V jedilnici je vedno prvi vstal, ko so prišli pazniki. Zaradi šepanja je bil na boljšem od drugih. Prvi udarec z gumijevko ali dva sta bila skoraj nekoliko zadržana. Pogosto je bil zadnji med zaporniki, ki je ostal na nogah: in najbolj surov tepež je bil tedaj šele v njegovi prihodnosti.

Basam je tedne in tedne preživel na bolniškem oddelku. Zdravniki in medicinske sestre so bili hujši od paznikov. Smrdeli so po zagrenjenosti. Tepli so ga, ga zbadali, mu obrili brado, mu odrekli zdravila, mu postavljali kozarec z vodo tja, kjer ga ni mogel doseči.

Med bolničarji so bili najbolj divji Druzi: razumeli so odnos Arabcev do golega telesa, kako močno se ga zavedajo, kako blizu sramote je zanje golota. Basamu so vzeli oblačila in rjuhe, mu zvezali roke na hrbtu, da se ni mogel pokriti.

In je ležal. Plošče na stropu so bile perforirane. V mislih je njihove drobne luknjice povezoval v vzorce. Igralne karte, kare, pike. Kot nekakšna pasjansa. Sestram je bilo zaradi njegovega molka nelagodno. Pričakovale so vpitje, pritoževanje, preklinjanje, ob-

tožbe. Dlje ko je molčal, huje in pogosteje so ga topli. Opazil je, da so začele šibkejše sestre že trzati zaradi zaskrbljenosti. Slednjič, je menil, jim bo okupiral možgane.

Ko je Basam končno spregovoril, je njegov glas medicinsko osebje pretresel: v njem je bil nekakšen mir. Obvladal je umetnost skrivnostnega nasmeška, a ga je znal tudi v hipu opustiti, ga spremeniti v bolščanje.

Prisluškoval je zdravnikom, ko so se pogovarjali na hodniku: vse bolj in bolj je razumel, kaj govorijo v hebrejščini. In že tedaj je sklenil, da bo jezik nekoč tekoče govoril tudi sam.

Razširile so se govornice, da je postal vodja zaporniške enote Fataha. Pustil si je rasti brado. Preteпали so ga vse pogosteje.

Devetnajsti rojstni dan je pričakal z dvema manjkačima zobema, nekaj zlomljenimi kostmi in prazno infuzijsko vrečko v vsaki roki. Nad njegovo posteljo na zaporniškem bolniškem oddelku so bile kamere: obračal se je proti steni, da ga ne bi videli, kako zvečer joče, dokler ne zaspi.

Dnevi so postajali vse trši, kot star kruh: jedel jih je brez teka.

50

V prvem letu ječe si je Basam sestavil urnik predavanja. Angleški jezik. Hebrejski jezik. Arabska zgodovina. Izraelsko pravo. Padec Osmanskega cesarstva. Zgodovina sionističnega gibanja. Predislamska

poezija. Geografija Bližnjega vzhoda. Življenje v Palestini v času britanskega mandata.

Spoznaj svojega sovražnika, spoznaj samega sebe.

51

V beeršebskem zaporu so poročeni zaporniki s pihalniki iz kartona pošiljali sporočila naklonjenosti ženam in otrokom, ki so čakali pred vrati kaznilnice.

S trakom ali lepilom so skupaj zlepili več tulcev toaletnega papirja, tudi do dvajset, in tako je nastal pihalnik, ki je lahko bil dolg skoraj pet čevljev. Zaporniki so sporočila napisali na majhne liste papirja in jih zložili, nato pa kartonasti pihalnik potisnili kar najdlje skozi okno celice.

Možje so globoko vdihnili in izpihnili sporočila skozi okno.

Zaporniki so se naučili karton tudi upogibati, delati v njem lahne krivine, da je lahko pihalnik segel okrog vogala in je sporočilo ujelo ugoden veter. Včasih je moralo s pihalnikom upravljati več mož, dva ali trije, da se kartonasta cev ni povесila ali ukrivila.

Sporočila so večinoma končala raztresena po zaporniškem dvorišču ali zataknjena pod bodečo žico, tu in tam pa se je vseeno zgodilo, da je kakšno zajahalo močan zračni tok in prijadrlo vse do parkirišča, kjer so čakale žene. *Reci Raži, naj bo pogumna. Dan, ko sva se spoznala, je bil najboljši dan mojega življenja. Sestavljanke s podobo Meke daj Ahmedu. Komaj čakam, da pridem ven, moje srce tu notri gnije.*

Basam je ženske opazoval z okna svoje celice. Kadar je kakemu sporočilu uspelo preleteti zid, so pohitele do njega, razganile papir in vsebino delile druga z drugo. Kdaj pa kdaj jih je videl, kako so zaplesale.

52

V knjižnici – v okviru sistema Odprte univerze – je Basam odkril hebrejsko izdajo *Mualakat*, zbirke arabskih pesmi iz šestega stoletja, ki jo je malo po jomkipurski vojni v nekem kibucu prevedla skupina izraelskih književnikov. To ga je presenetilo. Pesmi je v arabščini znal na pamet in tako je lahko jezika primerjal, se naučil hebrejsko. Ležal je na svoji goli postelji, na glas prebiral pesmi in jih nato prepisoval. Pesmi je odnesel enemu od paznikov, Herclu Šaulu, študentu matematike, ki je bil v zaporu zaposlen za polovični delovni čas.

Drug do drugega sta bila, zapornik in paznik, še vedno nekoliko zadržana, vseeno pa sta se imela po zadnjih nekaj mesecih vsaj za znanca: Hercl je Basama nekega popoldneva rešil pred tepežem v jedilnici.

Basam je besedila pesmi napisal na etikete s plastenk za vodo. Hercl si je etikete zatlačil pod srajco in pesmi odnesel domov. Dotaknil se je mezuze na svojih vratih: skrivna molitev.

Pozneje zvečer, ko je šla njegova žena Sara spat, je Hercl izvlekel etiketo in začel brati.